

European Landscapes in Transition Implications for Policy and Practice

Teresa Pinto-Correia, Jørgen Primdahl & Bas Pedroli, 2018. Cambridge University Press, Cambridge, 298 pagina's, £ 64.99 (hardback) / \$ 68.00 (e-book, via <https://doi.org/10.1017/9781107707566>). ISBN 978-1-107-070691-1

Vorig jaar verscheen 'European Landscapes in Transition', met de veelbelovende ondertitel 'Implications for Policy and Practice'. De auteurs Teresa Pinto-Correia, Jørgen Primdahl en Bas Pedroli laten hun licht schijnen over het veranderende aanzien van het continent en de complexiteit van het Europese cultuurlandschap.

Het boek behandelt de veranderingen op het platteland zowel van binnenuit als van buitenaf. De auteurs onderzoeken uiterst nauwgezet de temporele vertragingen en versnellingen waar elk cultuurlandschap mee te maken heeft. Abstracte hoofdstukken, met titels als 'What Is the Rural Landscape About?' worden afgewisseld met analyses van het grondgebruik en beschouwingen over de toekomst. *Case studies* illustreren de 'Europabrede' verhandelingen. Daarbij laten de voorbeelden uit Jutland in Denemarken, de Karpaten in Slowakije, de polders in Noord-Hol-

land en de montados in Portugal ook grote verschillen zien.

Europa herbergt veel verschillende landschappen, dicht bij elkaar. De combinatie van klimaat, bodem, water, natuur, gewas, ligging, beheer, samenleving en geschiedenis heeft in elke landstreek geleid tot een uniek cultuurlandschap en bijzondere streekproducten. Volgens de auteurs berust de diversiteit aan cultuurlandschappen op plaatsgebonden vormen van land-

en tuinbouw. Lappendekens van steden en landschappen en korte ketens van bederfelijke waar zijn twee kanten van dezelfde medaille, waarbij machtige steden met hun markten en stapelplaatsen eeuwenlang een fysiek stempel drukten op het ommeland.

Het grondgebruik in Europa is echter alles behalve stabiel. Spanningen tussen landbouw, natuurbeheer en verstedelijking zijn van alle tijden en komen overal voor. De auteurs beschrijven hoe tussen 1960 en 2010 de graanproductie verdubbelde, terwijl het areaal met 10% afnam. Daar staat tegenover dat het bosgebied met ruim 10% toenam. In mediterrane landen kromp het agrarisch gebied met een kwart doordat kleine akkertjes niet meer werden ingezaaid. In West-Europa werden nieuwe stadswijken en natuurgebieden ontwikkeld. De onbeheerde wildernis daalde in dezelfde periode tot een kleine twee procent en het areaal natuurgebied (Natura 2000) steeg naar 18%.

Landbouwproductie voor de wereldmarkt vormt een ernstige bedreiging voor de eeuwenlang opgebouwde ecologische en landschappelijke verscheidenheid, stellen de auteurs. Zij hebben weinig op met

grootschalige graanvelden en plantages. In plaats daarvan promoten ze natuur-inclusieve landbouw in een kleinschalig mozaïek. Om dat te bereiken worden eco-systeemdiensten verder verbreed tot landschapsdiensten. Al moeten de auteurs tot hun spijt constateren dat de integratie van natuur, landbouw en landschap wel fraai geformuleerd beleid oplevert, maar in het veld nauwelijks wordt waargemaakt. Gemengde landbouwbedrijven, waarbij het voer voor het vee van de omliggende akkers afkomstig is, zien de auteurs als een wenkend perspectief van circulaire landbouw, met korte kringlopen van materie en energie.

Vol overgave vertellen de auteurs over het lot van de bijklussende hobbyboer, vaak denigrerend ‘peasant’ of ‘marginale boer’ genoemd. In de vorige eeuw werd deze dood gewaand: wie een boerderijtje met weinig grond of vee bezat, was voor de landbouwstatistieken niet interessant. Voormalige agrarische schuren veranderden in een opslagplaats, woonboerderij of Bed & Breakfast, om vervolgens het dorp of de hele streek nieuw leven in te blazen. De term ‘hobbyboer’ is in mijn beleving een geuzennaam geworden voor de gastvrije ondernemer op het platteland. Al

kunnen agritoerisme of streekproducten de overheersende trek naar de stad niet omkeren, in de periferie van Midden- en mediterrane Europa wordt de leegloop van het platteland wel vertraagd wanneer de bevolking de aantrekkingskracht van het landschap weet in te zetten voor streekproducten, gastvrijheid en gastronomie – niet voor niets heeft Italië zichzelf uitgeroepen tot koning van ‘slow food’.

‘European Landscapes in Transition’ biedt een breed overzicht met allerlei verrassende inzichten. Helaas maakt het boek de ondertitel ‘Implications for Policy and Practice’ niet helemaal waar. De aansluiting met het beleid laat te wensen over en sommige illustraties missen de broodnodige scherpte. Europa past met geen mogelijkheid op een postzegel, net zo min als ruim 250 verschillende kleuren in de caleidoscoop van streeknamen of toponiemen. Daar staat tegenover dat het boek glashelder is geschreven. De auteurs verluichten internationale trends met lokale en regionale bijzonderheden.

De lezer hoeft de conclusies niet te delen om eigen ervaringen te duiden. Zo sta ik persoonlijk ambivalent tegenover een kleinschalig mozaïek van landschappen,

waarin gemengde bedrijven de dienst uitmaken. Ik voorzie dat dichtbevolkte zandgronden zoals de Kempen en Jutland erbaat bij kunnen hebben, maar vrees voor ‘kieren van de keizer’ wanneer dezelfde strategie wordt ingezet in grootschalige graangebieden en plantages waar de bevolking hardnekkig blijft krimpen. Promotie van een kleinschalig mozaïek in heel Europa loopt naar mijn mening uit op een preek voor eigen parochie en verlies van verscheidenheid.

JOHAN MEEUS